

Cau de llunes.

Maria Mercè Marçal

ANNA MOLLÀ SELLÉS

«Drac mut, llengua estroncada que se sap supervivent, encara, mentre la ferida adolli. Donzella esmorteïda, colonitzada i sense llengua. Dues cares de la moneda on es congria el meu —el nostre— passat. ¿Què deu ser la poesia sinó el mirall que em fa retornar un i altre cop a aquest escenari i, alhora, l'intent també reiterat d'arrencar-me'n, amb els mots, i confegir-me un espai propi, una cambra pròpia?»

M. M. Marçal

«Sota el signe del drac», pròleg a *Llengua abolida* (1989)

Escrit entre 1973 i 1976, *Cau de llunes* és un poemari representatiu de la primera època de l'obra de M. M. Marçal (Barcelona, 1952-1998), filla d'una família humil d'Ivars d'Urgell. Hi trobem reflectits els seus anys d'aprenentatge, en què l'autora cerca una veu pròpia a partir d'experiments amb tècniques i tons ben diversos. De fet, el pròleg de Joan Brossa en forma de poema, «Sextina a Maria-Mercè Marçal en la publicació del seu primer llibre», que posa en evidència el contrast entre la rigidesa i el classicisme de la forma emprada i el tarannà rupturista i avantguardista de l'autor, ja ens indica la voluntat de la poetessa de combinar ambdues tendències en el seu llibre.

D'altra banda, el volum està dedicat al marit de l'autora, també poeta i editor: «A Ramon Balasch: que floreixi la murtra!». Atès que la *murtra* és la flor que simbolitza l'amor, s'entén que aquesta obra persegueix incrementar l'estimació entre ambdós; i la manera d'aconseguir-ho sembla evident si l'enllacem amb el significat que pren tant el títol, *Cau de llunes*, com la citació de Joan Brossa, «Els meus trasbalsaments els duu la lluna» —tenint en compte les connotacions femenines que té la lluna—: a través de l'anàlisi profunda del món de la poeta com a dona que és.

La *lluna* és la imatge privilegiada i recurrent en aquest poemari. És el punt de referència lluminós, alhora utòpic i atàvic, de la subversió del seu significat tradicionalment subordinat. Aquí es resisteix a ser únicament objecte de coneixement indirecte, receptor i passiu, en contra, doncs, del simbolisme tradicional que fa del *sol* —símbol de la masculinitat— la font d'energia absoluta. Així, trobarem, en molts poemes de *Cau de llunes*, els temps pletòrics, creixents i minvants, d'una *lluna-dona* màgica, divina, amb poder vegetal i animal, amb vigor nocturn i sensual, amb força instintiva i somniadora, com ara a «La cortina crema», «Lluna, lluern», «Company, mosseguem la vida!», «Corrandes de lluna», «Lluna de València» o «Cega, cega estrella». De fet, s'estableix una tensió

palpable entre jo poètic, *lluna* i *ombra* —zona inexplorada, incontrolable, de subjecció—, que creen un esquema triangular que remet a la pròpia solitud, ja sigui en to de lluita o de festa. Aquestes són imatges clau en aquest llibre de M. M. Marçal.

D'altra banda, el volum s'obre amb una 'divisa' ben explícita que es basa en la identificació del jo poètic amb el jo real, ja que defineix la personalitat de l'autora, la seva filosofia com a poeta i, per tant, l'orientació ideològica del llibre: una triple consciència feminista, de classe i nacional, enllaçada amb una actitud rebel com a dona, com a membre de classe social humil i com a catalana. Aquestes tres consignes marquen la temàtica de tot el volum, i en determinen l'estructura, així com les possibles lectures, que bàsicament són dues: la política (de militància social i feminista) i l'amorosa (i sexual).

Cau de llunes s'estructura en quatre capítols. El primer, «Núvols amb corc» —amb citacions de temàtica amorosa d'Ausiàs March i Miquel Martí i Pol—, és el recull de poemes més íntims de tot el llibre, que giren entorn de l'amor inabastat i la solitud. El poema «Carpe diem», per exemple, expressa la plenitud amorosa assolida mitjançant la confiança amistosa («Se us fonia/ la polpa entre les cuixes —m'ho contaves/ sota el til·ler que feia vint-i-quatre.»), a través, per tant, de la pròpia solitud. La *lluna* —oposada, precisament, al *núvol* i el *corc*— és el símbol que domina aquesta primera part: a més de la contraposició al *sol*, porta el misteri i la sensualitat de la nit, l'irracional i l'instintiu, i també la vida, l'amor i la plenitud. El zenit d'aquest símbol el trobem al poema «Tanit», deessa fenícia del cel, de la fecunditat, l'emblema de la qual és la lluna en quart creixent. Aquest astre presideix la recreació del món adolescent en un medi rural, un passat innocent i feliç que es contraposa al món present dels adults, caracteritzat per la infelicitat i la triple opressió de la divisa. D'aquesta manera, M. M. Marçal refon el mite de la innocència de William Blake que, encarat al de l'experiència, es reactualitza des d'una perspectiva de dona: recupera els arrels de la innocència perduda mitjançant el cançoner popular, però canvia el paper passiu tradicional de la dona —en què gira entorn de l'element masculí—, pel de centre actiu del poema («Et miro, ara que parles, Tanit»). La lluna també apareix al poema que tanca aquesta primera part de l'obra, «Avui t'he cercat, amic, entre foscants», en què es fa un tractament del tema amorós i sexual molt innovador, a través d'al·lusions i símbols («I a cada revolt hi eres tu, i jo cavalcava un destrer de neulia;/ i a cada recolze una lluna, i tu cavalcaves el sol»).

El segon capítol, «Atzeituní» —amb citacions de Rosselló-Pòrcel i Curros Enríquez—, vincula la poetessa al context sociopolític. Fa referència a fets i personatges concrets, com ara a «A Layret, 30 novembre 1920», «A Salvador Seguí», «Maledicció amb estrella» i «Traduït d'Alceu», en què empra un to satíric, humorístic i/o sarcàstic. En els dos primers aquest to crea emotivitat i indignació per la mort dels protagonistes; mentre que els altres dos es converteixen en exabruptes burlescos adreçats a Pinochet i al general Franco. A excepció de «Traduït d'Alceu» —traducció de poesia clàssica—, els altres tres poemes esmentats tenen ressonàncies lorquianes. «A Layret» i «A Salvador Seguí» segueixen una estructura de cançó popular, i en el segon, d'altra banda, es posa de manifest la voluntat general de l'autora —lligada amb la tercera consigna de la

divisa: haver nascut en una nació oprimida— de restablir un ordre trasbalsat. Això és, utilitza la paraula com a resposta contra l'emudiment secular entorn d'aquest personatge, i, per extensió, reivindica el poder transformador del mot.

En aquest segon capítol trobem predominantment tractaments formals tradicionals, a excepció d'alguns poemes d'estructura i lèxic molt treballats que recullen tècniques surrealistes (com ara «Xera») i del poema visual («Clos/solc»). Aquest binomi invertit —*clos/solc*— esdevé un altre símbol clau per a l'autora: camí obert i emboscada, purificació i embrutiment, lucidesa i ceguetat, i, en un sentit més ampli, una poesia que serveix per tancar determinades experiències i per obrir noves consciències. En aquesta part del llibre també s'hi inclou un poema formalment amb tendència al realisme: «Amics, si de cop sobte em demanàveu», que mostra la impotència que sent la poeta pel que fa a la seva feina de professora de català en uns contextos social i polític no gaire favorables.

A la tercera part, «Fregall d'espart» —dedicada a Pepa Llopis, companya de Joan Brossa, i que s'obre amb una citació d'Apollinaire que fa referència a la dificultat que implica el festeig de les dones—, és un decidit al·legat crític sobre la problemàtica de la dona, un recull adscrit a la militància feminista, en el qual ens transmet, amb un to distanciat i irònic, més específicament la rebel·lió com a dona, a través de poemes formalment molt diversos. A «Drap de la pols, escombria, espolsadors» transforma els estris de neteja quotidiana utilitzats tradicionalment per la dona en un poema carregat d'ironia. Amb «Les xiquetes del meu poble» fa una elegia nostàlgica de la dona rural mitjançant un llenguatge dialectal. A «D'antologia, iambes de Semònides» assaja el feminisme des de l'assumpció dels elements misògins característics de la tradició clàssica i, més concretament, com una resposta a aquest poeta iambògraf grec, el fragment més extens que ha pervingut del qual elabora la temàtica misògina d'Hesíode amb un llenguatge maliciós i popular i un sentit exacte del tret ridícul. Tanca aquest tercer recull amb «Sonet dolent», on defuig l'actitud passiva considerada com a pròpia de la idiosincràsia femenina i adopta l'agressivitat del mascle amb versos com «Cós venturer, combató pel domini./ Asclo, revessa, el ceptre balm del sexe/ que em diuen d'empunyar, esclat d'ermini/ que amb el poder real no té cap nexa».

Finalment, al quart capítol, «Cançons de paper fi» —amb citacions de Salvat-Papasseit, J. V. Foix, Marià Manent, Vicent Andrés Estellés i del cançoner popular—, M. M. Marçal recull, en un to popular i festiu, un seguit de poemes de temàtica diversa que pretenen connectar el cançoner tradicional amb l'assimilació que n'han fet els poetes catalans. L'amor, el desig de gaudir el moment al màxim, els elements de la naturalesa i els populars que s'enllacen amb la seva infantesa la duen de retorn a l'àmbit rural, al costat dels vells oficis, dels jocs, dels balls populars i dels músics tradicionals. El to i les formes romançades que empra en aquesta darrera part del llibre fan de la majoria de poemes veritables cançons, moltes de les quals, d'altra banda, sota la seva aparent innocència, contenen una forta càrrega eròtica («Si collies les pomes/ del meu pomerar/ i en complies senalles,/ s'encenia el mas»).

A *Cau de llunes* trobem una assimilació personal de les estructures, els recursos i temes del cançoner tradicional, molta riquesa expressiva tant en el

camp metafòric i de les imatges com en el de les possibilitats mètriques, i una enorme riquesa lèxica —viva i plena de mots populars i savis. De fet, hem de cercar els seus camps lèxic i metafòric en els elements de la natura («Avui t'he cercat, amic, entre foscants;/ m'he confós en les fulles, i m'he perdut/ pel senderol dels verns»). L'autora integra aquest món metafòric, simbòlic i misteriós —dominat per la lluna i tot el que representa— al món quotidià, als senzills elements casolans que es relacionen amb les activitats considerades com a femenines. D'aquesta manera, reactualitza la memòria literària, individual i col·lectiva del pòsit rural i, alhora, reivindica una nova valoració de la feminitat.

M. M. Marçal parteix de la denúncia directa de l'opressió sexista per elevar la condició femenina a la categoria d'autèntic subjecte i no d'objecte que gira entorn de l'home. És a dir, es col·loca, com a dona, en posició activa de denúncia de la discriminació patida per raons de sexe, i basteix un món propi en què les característiques femenines es revaloren. Per tant, *Cau de llunes* és el naixement de la dona definida com a criatura poderosa i sensible. S'estableix un contrast entre la riquesa del món personal i la càrrega de tendència, d'una banda, i la sobrietat i el despulament dels mitjans emprats per obtenir-les, de l'altra. Aquest procedir defineix clarament la seva actitud davant les grans qüestions de l'existència: decidida i combativa, que no defuig la confessió personal més crua, ni el to de l'himne col·lectiu, ni la concreció del sexe, perquè vol parlar de debò i amb el registre més idoni.

Cau de llunes és una biografia real —els poemes estan molt lligats a les vivències de l'autora, tenen un escenari temporal i espacial molt determinat—; és un retrat del cor, del cos, de la solitud, de la dona, convertida en poesia lírica, en què l'autora assumeix totes les tradicions, des de la més popular fins a la extremament culta, i les enllaça mitjançant la renovació de les imatges tradicionals, el capgirament del significat dels símbols, dels referents metafòrics —com ara la lluna, l'aigua, la sang— en relació amb la dona. De fet, aquests elements amb connotacions cícliques són els focus dels poemes de M. M. Marçal. Alhora que conformen una escenografia austera, tenen un sentit canviant, que es mou entorn dels moviments i els fluids de la terra, els fluxos i refluxos naturals que són el mirall de l'ànima humana, també variable i oscil·lant però amb un principi d'ordre. L'aigua és desig, turbulència, principi, consciència adormida, tebiesa vegetal. La sang és vida, dolor, la protagonista del laberint interior dels cossos. Aigua, lluna i sang creen tres cercles inacabables que es converteixen en la base per al nou ordre que l'autora pretén establir.

D'altra banda, *Cau de llunes* presenta molta riquesa mètrica i una gran varietat de ritmes. L'autora redescobreix els antics models poètics, tant els populars com els cultes, i els utilitza per augmentar la força de les imatges: el sonet («Sonet dolent»), la cançó de vers curt (la majoria de composicions de «Cançons de paper fi»), l'estrofa sàfica («Xera»), els decasíl·labs («Als meus alumnes»), etc. Així mateix, incorpora elements cultes a la tradició popular i, a la inversa, revisa l'adopció de tècniques, temes i materials populars de poetes cultes («Sonet dolent»).

Finalment, a *Cau de llunes* hi predomina l'alegria, l'optimisme, l'esperança, la plenitud: la joia com un repte davant les dificultats. És clar que també

hi ha els temors, simbolitzats en alguns elements, com ara les *tanques* («Fins que trobis un port/ sense cordes ni àncores,/ un sí que sigui sí,/ tres tanques que no tanquin»), les *runes* («Damunt un cel apedaçat/ desfem l'amor a l'hora bruna:/ al cap del llit ens reflecteix la runa») o el *freu*, que uneix i separa al mateix temps («La cortina crema/ vidres, neguit./ Freu de mitjanit»). Tanmateix, la tristesa només apareix com a paisatge, no és recreació de la fatalitat o l'infortuni. Els versos de M. M. Marçal traspuen esperit de lluita, energia per canviar allò que creu injust, per més arrelat que estigui.

En definitiva, i amb paraules de Margalida Pons: «Maria Mercè Marçal ha aplanat un camí ple de coses no dites, la llengua abolida dels objectes i els éssers que viuen a la cara oculta: la natura destrossada, la dona, la llengua.»

BIBLIOGRAFIA

- ANGLADA, M. À., «Maria Mercè Marçal: rima i ritme», *Urc* (núms. 4-5), 1989.
- BONNÍN, C., «La trajectòria poètica de Maria Mercè Marçal», *Revista de literatura, llengua i arts* (núm.1-12), Mallorca, 1982.
- CANTAVELLA, R., «Maria Mercè Marçal: *Cau de llunes*», *L'Espill* (núm. 19), València, 1983.
- CENTELLES, E., «Maria Mercè Marçal: *Cau de llunes*», *Els Marges* (núm. 11), Barcelona, 1977.
- FONT, J., «Maria Mercè Marçal: l'hora del mirall», *Urc* (núms. 4-5), 1989.
- MARÇAL, M. M., «Sota el signe del drac», pròleg a *Llengua abolida*, Tres i Quatre, València, 1989.
- MARÇAL, M. M., *Cau de llunes*, Proa, Barcelona, 1998.
- MARTÍ i POL, M., «Maria Mercè Marçal: *Cau de llunes*», *Reduccions* (núm. 4), Vic, 1977.
- MONTERO, A., «Experiència i paraula», *Daina* (núm.1), València, 1985.
- OLIVA, S., *Introducció a la mètrica*, Quaderns Crema, Barcelona, 1986.
- PALOL, M. de, «El cercle poètic de Maria Mercè Marçal», *Avui*, 6 d'agost de 1989.
- PONS, M., «Maria Mercè Marçal: la constel·lació silenciosa», *Urc* (núms. 4-5), 1989.
- VILADOT, G., «Catàleg d'una sexualitat», *Avui*, 5 de juny de 1988.